

LIBRI I. SECTIO III. CAPVT VII.

De

Hepaticis.

VTut hepatis hodie dignitas tanta non sit amplius, vt ipsi sanguificationis, iuxta *Galenum*, contra *Hippocratem*, *Platonem* & *Aristotelem*, demandetur prouincia; eximium tamen & nobilissimum viscus est, cuius actiones laesas consequuntur morbi satis molesti & graues.

Notandum vero, in his ipsis cumprimis, vt & aliis, occurrere medicamenta, quæ cum reliquis sunt communia, v. g. aperientibus, splenetis; iis tamen recensendis opera merito impenditur, vt pateat, quid speciatim præstent in huius visceris morbis, quæ circa ea obseruanda, & vt eo certius memoriæ infigantur.

Solemus ergo hæc ipsa HEPATICA, itidem in calida & frigida communiter, more aliorum, diuisa, partiri secundum ipsas partes ad fermentum seu archeum hepatis constituendum concurrentes, vt sic pathologiam complectamur simul, quatenus respiciunt vel *vasa*, quibus confertissimum est hepar, venosa, arteriosa, lymphatica, choledocha, qui ductus & pori totius parenchymatis hisce debiti facillime obstruuntur; vel *humores*, sanguinem, lympham & imprimis bilem; vel *villos*, tonumque fibrarum & robur acinorum glandosorum.

Vasis obstructis debentur aperientia, quæ eadem extricant, bilisque amurcam & viscedinem mucilaginosam expediunt, qualia sub aperientibus & diureticis fuere iam exposita; Tum *proprio dicta* tenuitate partium conspicua, & præcipue ad vrinarias vias vna ducentia; tum *meditate talia*, quæ licet fixiora sint, absorbendo tamen humorem acorem, austeritatem & *grosu* corrigunt, quorum tamen pleraque sunt polychresta, tantoque maiori iure hepatica audiunt, quo magis non vni soli sed pluribus indicationibus dictis satisfaciunt.

Sic

Sic aperientia hepatica sunt *amara & quasi calia*, rad. cithor. sylv. & hortens. seu endiviæ, rad. ʒ. aper. maior. (qual' ʒij. ita dicta & in *pharmacopæis quibusdam*, omisiss minoribus, solæ recensitæ;) apii, asparagi, feniculi, petroselinii, rusci; minores vero ab aliis quoque adduntur: eryngii, capparum, graminis, onon. rub. tinctorum; Item rad. duæ aperientes, (fenic. & petrosel.) gentian. tarax. rhab. cuius folius vsu aliquoties icterum curauimus, acor. ver. helen.

Ex herbis absinthium ʒ. & pont. agerat. fumar. chamædr. chamæp. adianthum, marrubium, summi. cent. min. fumar. cich. cort. citr. aur. Ex compositis elix. propr. ʒ. ʒle & cum rhabarb. ess. abs. ʒ. & comp. sir. de cich. cum rhab. diafer. Andernaci, extr. acori veri, fumar. rhab. MP. ʒear. Querc. conferu. fumar. elect. diacor. troch. de eupar. anim. rhab. MP. ʒear.

Aperientia hepatica sunt *aromatica*, & partium tenuitate, lenique vel maiori acrimonia, licet particulis aliis immerfa, prædita, vt rad. pimpin. ari; herb. capill. ʒ. cochl. cusc. epith. hyssop. beton. veron. fl. acac. schoenanth. cort. tamar. cappar. cass. caryoph. (quam canellam adulteratam nonnulli, sed minus recte statuunt, cost. arab. aromata varia, pulu. stom. Quercet. ol. aromat. spir. cochlear. sir. de adianth. rob. ebul.

Aperientia hepatica sunt *acida*, rad. & fol. acetos. berberes crem. & cryst. ʒi, hepat. rubr. Dresd. ʒ. aper. Penot. ʒis, Oli ʒ, clyst. ʒ vterque, Ra aperit. M. S. vario modo miscenda.

Aperitum denique hepar *absorbentia salina*, alcalina, martialia, lap. ʒ. mater perlar. croc. ʒ. aper. Ol sacchar. ʒat. ʒ. ʒle cacheet. bez. ʒle. ʒiale. ʒ. Ol. spir. Ol. coagul. arcant. ʒ. pulu. cach. Querc. Ra ʒi, sil. Glaub. ʒtis varia, ʒii, simpl. & rhabarbarina elegantissima, quæ ita fit; R. rhab. Alex. pul. verif. ʒij. ʒ. ʒri p. dr. ʒib. aqua ʒ. q. ʒ. v. g. ʒib. vel ij, coquantur in olla, igne carbonum, hinc filtretur Ra instar sanguinis rubicunda, genuina anima rhabarbari; miscenda subduplo vel subtriplo ess. ʒii ʒis, vt & alijs casibus cum, ʒ. ʒci, vsu.

vſu polychreſto, mundificante, aperitiuo, in ſcabię, ictero, febribus intermittentibus, affectu hypochondriaco, gutta roſacea, varis.

Vſus horum generalis paulo eſt, in ictero, cachexia, dolore hypoch. dextri, hydrope &c.

Bilem inertem, particulis ſalinis & ſulphureis volatilibus non inſtructam, aquoſam & viſcidam acuunt & reſtaurant: 1. *incidentia*, tum ſulphurea oleoſa aromatica, ſpirituoſa haſſamica, vt aromata omnia, caryophylli, cardamom. Vinum, & i, tum inprimis ſale volat. pollentia, acria, quę calorem quoque reſtaurant vtraque, vt cochlear. piper, ſinapi.

2. *Absorbentia* & abſumentia humores auſteros, acidos, ſi- gentes ſal volatile & obruſdentes ſulphur volatile eiſdem, & conſequenter aperientia & reſoluentia, ductus & poros obſtructos reſerantia, alcalia, ſal. cichor. abſinth, & ſialia. Vt enim illa per ſe id præſtant, addendo ſtimulum & exacuendo; ita hæc tollendo impedimenta, partes aquoſas, acidas, terreas, fluxilitatem ſimul largiendo.

3. Ex vtriſque constantia, *mixta*, quibus etiam ſuo modo *dulcia* accenſenda. Cum enim hæc polleant particulis ſulphureis & ſpirituofiſ, blandis aqueis immerſis, merito etiam in bilis inertia corrigenda habent locum, modo ne quid nimis. Plurimum enim nutriunt & abſtergunt ſimul, ſpeciatim in ſiccitate hepatis & bilis, temperata illa, vnde & paſſulæ minores & maiores conſulto tunc dantur, quatenus ſimul humectant, & glandulas inteſtinales ſuauiſter demulcent abſtergunt. Locus *Riverii l. 4. Inſt. 6. 15. p. 130. fol.* ita habet; Nos, aut, aliquot puerulos ab hydrope liberatos vidimus vſu electuarii ſimplicis parati. Coquebantur paſſulæ in vino albo ad conſumptionem vini, & per ſetaceum traiciebantur, atque iterum recoquebantur, ad cydoniati conſiſtentiam, eaque utebantur in omni paſtu, interiectis aliquot purgationibus ſpecificis.

Occaſione hac vero notabimus obiter, quę in praxi obſeruauimus ſæpius, nempe ſolenne eſſe pueris, 1. ſerotum ſubtundum & quaſi aqua repletum habere, id quod ſponte ſuccedente

dente aetate cessit, 2. eosdem tumidum saepe gerere ventrem; extremis arescentibus, ad instar adultorum aliorum hydropicorum, idque 3. potissimum ob glandulas intestinales obstructas, unde 4. praeter purgata blanda, quae optime ferunt, duobus potissimum curati sunt praefidiis, tinct. & aperit. cydoniata, & arcano duplicato.

Laborabat infans 2. annorum, post potum nimium in variolis haustum, tumore ventris maximo cum vesicula crystallina membri virilis, seu illa intumescencia, ut cuticula, elevata, & subtus repleta omnia aqua viderentur ac extensa, solo vsu arc. dupl. laudati curatus.

Vsus vero horum est in cachexia, hydrope, anasarca, scirrhis, tumoribus pituitosis, aluo torpida, & similibus. Omnibus enim illis causam praebet bilis torpor & inertia.

Bilem vero copiosam & acriorem, mobilem nimis temperant, refrenant & densant, coarctantque 1. *mediate* quidem & per accidens *aperientia*, quatenus & *abstergunt*, & *abstergendo* ad exitum disponunt eandem, unde haec ipsa inter refrigerentia, contra intemperiem calidam facientia, referuntur, etiamsi calida sint, utpote amaricantia, 2. *purgantia*, inprimis cholagoga. Omnia siquidem purgantia eo potissimum gaudent agendi modo, quod acrimoniam suam cum partibus membranosis communicent, tum maxime cum bile, quae inde liberius effusa stimulat intestina eorumque glandulas in tunica villosa, seu mucosa potius confertissime reperiundas, unde tantum purgantia operantur reuera, quantum bilem extimulant; unde nisi fluxilitas simul adsit, vel a natura in corpore ipso, vel a medicamento, & vehiculo, non plane operantur. Hinc & nimio purgantium vsu bilem damnofo cum effectu educi posse, egregio exemplo confirmat Mosbius Fundam. Med. Phys. cap. 15. de bile, p. 368.

Per se vero & proprie magis id praestant 1. *diluentia* sal acre, corrosivum, sulphureum, aquea, ut aquae destillatae cich. hep. nob. antiscorbut. polychr. Rolf. fragor. hepat. Dornèrell. potiones, infusa, decocta, praesertim simul abstergentia, & vehiculum aperientibus praebentia. Exempli loco adduximus tertiana,

Y

nas,

nas, in quibus etiam fera epidemicis & magis rebellibus obser-
uauimus formam liquidam infusorum maxime profuisse, præter
alia. Cum enim bilis acrior ibi & viscosior fit, fermentum fe-
brile largiens & fouens, reliqua aperiencia quidem officium fa-
ciunt, referendis ductibus; incidendo & attenuando; optima
vero sunt infusa talismodi ex rad. acetos. plantag. gentian. ex
fol. card. bened. tertianar. summ. cent. min. fumar. cort. chin. de
chin. cass. caryophyllat. &c. quæ penitus insidens glandulis in-
testinalibus viscus extergunt promptissime, & fluxilitatem lar-
giendo simul vnice profunt, si vel reliquorum vehicula consti-
tuantur; quæ ratio medendi febribus est expertissima, a deo que
merito commendanda.

Merito vero huc pertinere etiam diximus, in statu febrili
ipso, acidulas, extra eum thermas quoque. Videri hanc in rem
possunt, qui de medicatorum torrentium venis, vt vocat *Seneca*
tract. de benef. p. m. st. scripsere. Consultum vero est non tam
empirice ad hoc velut vltimum asyllum agros amandare, quam
int. imius nosse quid præsent, quid minus. Observatum
sepius fuit, hypochondriacos hisce solis curatos frustra adhibi-
tis aliis. Acidula cum primis conducunt, vbi, saluis pulmoni-
bus & visceribus, diluendi & temperandi sunt humores, ad laxi-
tas corrigenda villorum, magis, vbi biliosi humores calidi, sul-
phurei volatiles, alcalini peccant, habitu corporis magis siccio-
ri & squalido, vires suas debentes particulis vitriolicis largiter
expansis in aquam. Thermae vero, vbi humores acidi magis
exuperant, & corpus laxiori habitu gaudet, de quo egimus *Ann.*
I. Dec. II. Ephemer. German. p. 20. vbi & de earundem origine
mentem exposuimus. Conferri etiam possunt, quæ de causa
caloris thermarum earumque viribus commentatus est *Meera*
Hist. rar. p. 146. seq. & *Bacchus libr. de thermis.*

Referuntur huc etiam a præcicis 2. *umara* periam dicta,
quippe hæc detergunt bilem & eius excursionem ad intestinum
promouent, vnde in febribus intermittentibus sunt optima.
Sic specificum in ictero est curcuma, vt vel nomen inde apud

Ger-

Germanos sortita sit, quod nempe vnice partibus amaricantibus acribus detergentibus polleat, quam soliti hinc fumus cum sale absinth. ana in ictero cum successu propinare.

De aloe vero seorsim quædam dicenda sunt & tangendum *Scaligeri* fulmen ex. 160. t. 3. p. 535. qui negant, inquit, aloe iecur offendi, experientia scutica digni sunt. Hoc per annos amplius quadraginta compertum habuimus. Verum est, de aloe moderatius esse sentiendum, illiusque abusus, tunc temporis iam incipientem, esse noxium, quatenus putant vulgo: qui vult viuere annos Noe, sumat pilulas de aloe, & notum est alterum illud: bitter im Munde/ stärckt im Herzensgrunde. Aloe balsamica est, & fel quoddam naturæ, bili, corporis balsamo tam similis fere, si concretionem excipias, ac ouum ouo. Hinc quibuscunque bilis deficit, iners, debilis est, cachecticis, pituitosis, seu phlegmaticis, torpidis quoad alium & mores, obesis, torosis, vnice prodest, supplens quod deficiebat, & corrigens. Quibus itidem excedit, & obstructa est, præsentem simul humoris serosi coagulo, iis quoque, licet quasi per accidens, vt iam diximus, confert, quatenus attenuat coagulum bilemque ad excretionem deficientem stimulat.

Qui vero biliosi sunt magis, bilem habent feruidam, acrem, sero magis priuam, siccioresque sunt, illis, continuato præsertim vsu, aloetica nocent; & quidem tum siccando magis, tum, quod in aliis quoque commune est eius vitium, quatenus tenesimum hæmorrhoidalem excidat, vel hæmorrhoides ipsas ciet, quo nomine solo *Scaliger* illam loco citato admittit & laudare cogitur, si id necessarium fuerit, posita obstructione earundem. Observatumque est nobis, bilem copiosius affluentem hæmorrhoides immodicas citasse in viro primario, quod alibi laudauimus; & certum est, eos potissimum hæmorrhoides, imo solos quasi pati, qui sunt atrabilarii magis, i. e. quorum bilis acribus acidis humoribus est confermentata, vt magis hinc stimulet.

Pertinet huc etiam crocus ipse ex parte, qui in ictero egregie prodest, ad inertem & viscidam bilem expediendam.

3. Bilem refrænant acida, iam satis adducta, imprimis hepatic.

patie. rubrum Dresd. dictum, quod ruborans simul est, ob sandali accessionem, aperiens & digerens egregium.

4. *Terrea & absorbentia* quoque motui bilis efferato frenum ponunt, quatenus a terreis, in primis simul mulcilaginosi particulis, spumescencia & feruor contemperatur, maxime vero si humores acetosi simul lateant. Hinc crystallus mineralis a *Lang. l. 3. ep. 4. p. 899.* & *Valeriola l. 4. enarr. 3. p. 136.* bilis porraceæ & æruginosa propria antidotus vocatur, seu in febribus luxuriet & exuperet, seu in cholera & dysenteria effrenis sit. Sic lap. S. mater perl. & alia huc faciunt, in primis vero in affectibus hepatis laudatissima est cinnabaris natiua, particulis sulphureis acrimoniam salinam temperans & absorbens, mercurialibus coagululum & résoluens, vtrisque eximie temperans excessum omnem. Fœmina primaria dolore dextri hypochondrii cum serpiginiibus pruriginosis & admodum molestis conflictata, frustra adhibitis aliis, solis curabatur perfecte cinnabarinis.

Præstat in eiusmodi casibus intimius morbi & medicamentorum vires inquirere, quam in vno acidi & alcali abstractiuo conceptu acquiescere, dantur enim casus, vbi & alcalina & acida vtraque profunt, licet sibi contraria, sed diuerso respectu, vt in podagra, calculo, affectu hypochondriaco ipso, testante id abunde experientia. Et hæc laudata conducunt in ictero, gutta rosacea, lepra, scabie, phthisi, tertiana &c.

Tonum vero roborant & villos, quæcunque acinos glandulosos firmant, humores vero superfluos lymphaticos aquosos amouent, v.g. 1. *leuiter styptica*, quæ cum partium tenuitate etiam terrea sunt in recessu & adstringunt aperiendo, & aperiunt adstringendo, vnde hæc ipsa sunt *hepatica*, vt cinam. cichor. rhabarb. hinc anima hepatis dictum, sandala omnia, schœnanth. ebur f. Δ ppt. corall. spec. diatr. sand. diarrh. abb. quas dia. hodon hepatis vocandas censet *Heer in obs.* In primis vero hanc vicem sustinent amaricantia, in quibus natura vices atque operas insigniter partita est.

2. *Absorbentia vieriolata*, vt martialia, maxime hepatica, icteri, chloroseos, hydropis, scorbuti, affectus & melancholice hypo-

hypochondriacæ vnicum & summum remedium, quæ quidem iam satis nominauimus. Hinc martialia magis in laxis & præhumidis malis conueniunt, abundante, vel exundante & vapescente lymphâ, quam sicca intemperie, vbi eadem deficit, præterquam humida forma.

3. Lympham vel *discuientia*, vel superfluum spissescentem *resoluentia*. Quo loco obiter notandum est, impuritates sanguinis ad exteriora redundantes imprimis characterem suum & fontem nancisci in hepate, vt lues vetera, scabies, lepra, quatuor & bilis erodens, & lymphâ spissescens ibi potissimum resident & dominantur. Et ex hac ratione *mercurialia* sunt hepatica, quippe quæ summam habent vim & præcipuam resoluendi serum & lympham, vt fluore recepto æqualiter decurrat, nec grauet partes. Par ratio est *antimoniatarum*, bez. ʒial. ʒ diaph. ʒ ʒial. cachect. essent ʒii, item *diaphoreticorum*, vt ess. lignorum, decocto eorundem & similia.

Conueniunt hæc tum seorsim & speciatim in fluxu hepatico dicto, *exceptis mercurialibus*, tum in reliquis quoque attendenda veniunt.

Merentur vero & circa horum singulorum vsum attendi quædam cautela ac monita practica. Quorum vniuersale esse hoc potest: 1. *in hepaticis non solum bilis, sed & lymphâ vitia attendenda, ne vel excedat vel deficiat.* In hoc vero maxime peccatur communiter, dum aperire sustinent citra diluentia. Omnis obstructio vasorum notat motum impeditum humorum, tum ab intrinseco ipsorum cum primis vitio, tum ab extraneo quocunque.

Ad motum vero requiritur non solum flatus blandus, vt non acidus, austerus, tartareus viscosus sit humor, verum ipsum principaliter humidum, absque humido enim nulla fluxilitas, nullus in corpore motus fit.

Hinc obseruauimus sæpe hypochondriacos, imprimis virum literatissimum, qui dolore hypochondrii dextri per aliquot annos laborauerat, a chemicis fortioribus & exsiccantibus omnibus læsos eximie, malo potius exasperato, quibus sola infusa exaperien-

aperientibus, & humectantibus, non omittis acidulis, opem tulerunt. Hinc in opprobrium sæpe medicorum dictæ iam acidulæ asyllum sunt & extremum morborum remedium, quatenus aperientes, quas possident, virtutes vitriolicas & martiales plurimo diluente humore habent immerfas. Hinc decocta lignorum non tam sola vi diaphoretica iuuant, quam diluente & fluxilem reddente lympham, neque enim essentia, spiritus vel olea eorundem aque iuuant & id præstant. Hinc obseruauit sæpe *Heer. obs. 22. p. 264.* melancholicos, quibus hepar astuabat, nimio guaiaci vsu elephanticos factos, alios, qui calidiori essent hepate, nisi dilutissimum potum fumerent, eumque ex ligno longe a cortice remoto concinnatum, icterum aliaque mala leuissima sibi peperisse, ubi etiam egregium exemplum refert dignum lectu. Hinc continuo aperientium non simul diluentium vsu læditur hepar; imo ipsa materialia, ipsum rhabarbarum noxiū euadere potest.

2. Ita adstringentibus utendum tonicis in affectibus hepaticis, ne obstruamus, præcipue quando obstructions curandæ adsunt. Neque quod de adstringentibus cum certa conditione talibus dictum est, intelligendum de iisdem absolute & simpliciter. Sic cant enim adstringentia, & ficcantia hinc lymphæ motum impediunt. Valerid ipsum quoque de croco martis adstringente, quo ipso sæpe partes læduntur, nimio usu.

3. Aperientia moderentur adstringentia, adstringentia aperientia; seu optima sunt, vt iam inuimus, hepatica, quæ aperiant & humorum motum promouent, vna vero laxitatem eiusdem prohibent, quoad acinos glandulosos.

4. Dulcia non humectantia facile bilescendo hepar lædunt. Vt enim passulæ sunt hepaticæ, quod blande humectent simul & bilem inertem suo quoque modo corrigant; ita mel, saccharum, sirupi facile non solum bilescunt, sed & cœnosum reddunt sanguinem ac lutulentum.

Tacemus exterius quoque hepatica illa locum inuenire, quæ mediantibus poris virtutes interius vibrant, digerentia, aperientia, demulcentia, & alia id generis, quamuis refracte agant, imprimis in dolore vel ardore dextri hypochondrii.